

Klasik Arap Edebiyatı Kaynaklarında Karga Motifi

Fadime KAVAK*

Özet

Klasik Arap kültüründe tuhaf sesinden, dış görünüşüne ait kimi özelliklerinden ya da kendisine atfedilen bazı anlamlardan dolayı karga motifine özel bir önem verilmiştir. Bu makale, mitolojiye ve sanata sıklıkla konu edilen ve genelde bir uğursuzluk işareti olarak görülen kargayı, Arap tarihi ve edebiyatı çerçevesinde ele almayı, ayrıca bu tema etrafında teşekkül eden manzum ve mensur mizah ürünlerini tanıtmayı hedeflemektedir.

Abstract

The Crow Motif According to Classical Arabic Literary Sources

In the classical Arabic culture, the special attention has been given to the crow motif because of its strange sound and some features of its external appearance or some meanings which attributed to it. Within the framework of Arabic history and literature, this article intends to handle this bird which is generally subjected to art and mythology and which is seen as an inauspiciousness, and as well as to introduce the verse and prose humorous works which are formed around this theme.

Anahtar Kelimeler: Klâsik Arap edebiyatı, Karga, Uğursuzluk, Uyanıklık (ihtiyat), Anekdot

Key Words: Classical Arabic literature, Crow, Inauspiciousness, Vigilance, Anecdote.

---

* Okt. Dr., Uludağ Ü. İlahiyat Fakültesi, fadimekavak@hotmail.com

Karga, genel olarak hayvanlar âlemine ilişkin zengin bir edebi ve folklorik müktesebatı bulunan klasik Arap kültüründe, oldukça ilgi çekici perspektiflerle ve geniş bir biçimde irdelenmiştir. Esasen ona ait edebiyatın tarihi, ilk insanın, Hz. Adem'in hayatıyla başlatılacak kadar eskilere dayanır. Zira bütün semavi dinlerin ortak bir dille hikaye ettiği Hâbil ile Kâbil kıssasında, ilkinin ölümü üzerine defin işleminde diğerine rehberlik eden hayvan bir kargadır. Ne var ki o, yaptığı gayr-i şuuri bu hizmetine mukabil insanların zihin dünyasında daha çok olumsuz taraflarıyla anılan bir figür olmaktan kurtulamayacaktır. İşte bu makale, karga imgesini Arap tarihi ve edebiyatında teşekkül eden manzum ve mensur mizah ürünleri ışığında ele alacaktır.

A. Etimoloji, Adlar, Künyeler

Pek çok milletin kültüründe olduğu gibi karga, Araplarda da bir uğursuzluk sembolü olarak algılanmış, dilcilerin yanı sıra Arap folklor bilginleri de ğurâb (çoğ. أَغْرِبَةٌ، أَغْرِبٌ، أَغْرِبَانٌ) kelimesinin¹ *ayrılık, uzak kalma, gurbet* (الْغُرْبَةُ/الْأَغْتِرَابُ) ve (الْغَرِيبُ) *yolcu* manalarına gelen bir dizi sözcükle olan ilişkisine dikkat çekmiştir.² İlginçtir ki, bu etimolojik yaklaşım Klasik Arap nevadirine ait bazı hikâyelerle de desteklenmektedir:

Bedevinin birine “*Kargaya, karga denilmesinin sebebini biliyor musun?*” diye sorduklarında “*Çünkü o, durmadan bulunduğu diyarı terk edip gider de ondan* (اغْتَرَبَ وَ نَأَى) yanıtını vermiş.³

Sahip olduğu pek çok fiziksel özelliği ya da ona yüklenen mecazi ve sembolik anlamlar dolayısıyla karga bir çok isimle anılmış, ayrıca ona çok sayıda künye de nispet edilmiştir. Bu çalışmada bir yöntem olarak, sözü edilen isimlerin meşhur olanlarından bazıları kısa

¹ İbn Dureyd, Ebû Bekr Muhammed b. el-Hasen, *Cemheretü'l-Luğa (I-III)*, tah. Remzi Münir Ba'lebekkî, Dâru'l-İlm li'l-Melâyin, 1.baskı, Beyrût, 1987, c. I, s. 321; el-Cevherî, Ebû Nasr İsmâil b. Hammâd, *es-Sihâh Tâcü'l-Luğa (I-VI)*, tah. Ahmed Abdulgafûr Attâr, Dâru'l-İlm li'l-Melâyin, 4.baskı, Beyrût, 1987, c., I, s. 192.

² el-Câhız, Ebû 'Usmân 'Amr b. Bahr, *Kitâbu'l-Hayevân (I-VIII)*, tah. Abdüsselâm Muhammed Hârûn, Dâru'l-ciyl, Beyrût, 1996, c. II, s. 316; en-Nuveyrî, Şihâbuddîn Ahmed b. Abdulvehhab, *Nihâyetü'l-Ereb fî Funûni'l-Edeb, (I-XXXIII)*, tah. Müfid Kumeyha, 1.baskı, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrût, 2004, c. X, s. 128.

³ et-Tevhidî, Ebû Hayyân, *el-Besâir ve'z-Zehâir (I-X)*, tah. Vedâd el-Kâdî, 1.baskı, Dâru Sâdır, Beyrût, 1988, c. IX, s. 154.

açıklamalarla tanıtılacak, sonra da künyeler, hangi mana ile ilintili olduğuna işaret edilerek bir liste halinde sunulacaktır. Bu arada, ilgili isim veya künyeye ilişkin herhangi bir folklorik, mizahi veya tarihsel anekdot varsa bunlara da yerinde atıf yapılacaktır.

1. Gece Kargası (غُرَابُ اللَّيْلِ)

Klasik edebiyatta sıkça kullanılan bir imge 'gecekargası'dır. Câhız bu kargayı, kendi özelliklerinden ziyade baykuşun özelliklerini taşıyan bir kuş şeklinde tarif eder. Bunlar, sabah olduğunda sürü halinde, birden yüksek ve rahatsız edici bir sesle bağırır ve güneşin doğuşunu haber verirler.⁴ Günün doğuşunu ve güneş ışıklarının yayılışını ifade etmek üzere (أَطَارَ بَازِي الصُّبْحِ غُرَابُ اللَّيْلِ) "Sabahın şahini gece kargasını uçurdu"⁵ veya (أَطَارَ بَازِي النَّهَارِ غُرَابُ اللَّيْلِ) "Gündüzün şahini gece kargasını uçurdu"⁶ ya da (أَطَارَ مُنَادِي الصُّبْحِ غُرَابُ اللَّيْلِ) "Sabahın habercisi, gece kargasını uçurdu"⁷ gibi bir takım deyimler kullanılır.

İbnu'l-Mu'tez şöyle der:

كَابَدْنَا السُّرَى حَتَّى رَأَيْنَا
غُرَابَ اللَّيْلِ مَفْضُوضَ الْجَنَاحِ

Gece yürüyüşüne tahammül ettik

Tâ ki gece kargasının zülfünü görene kadar.

Beytte istiare yapıldığı, bizzat karganın görülmediği söylenir.⁸

غُرَابُ اللَّيْلِ ifadesi, şeklen kargaya benzemeyen varlıklara da darb-ı mesel olmuştur.⁹

⁴ *Kitâbu'l-Hayevân*, II, 315; *Nihâyetü'l-Ereb*, X, 127.

⁵ en-Nisâbüri, Ebu'l-Mansûr Abdülmelik b. Muhammed b. İsmail es-Seâlibî, *Lübâbü'l-Âdâb*, tah. Ahmed Hasan Lübc, 1.baskı, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrût, 1997, s. 86; el-Kayravânî, Ebû İshâk İbrahim b. Ali el-Hasrî, *Zehrû'l-Âdâb ve Semeru'l-Elbâb (I-II)*, tah. Yusuf Ali Tavîl, I. Baskı, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrût, 1997, c. II, s. 148.

⁶ *Lübâbü'l-Âdâb*, s. 86; es-Seâlibî, Ebû Mansûr Abdülmelik b. Muhammed b. İsmail, *Sihru'l-Belâğa ve Sırru'l-Berâa*, tah. Abdüsselâm el-Hüfi, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrût, s. 22.

⁷ el-Hâşimî, Ahmed İbrâhim b. Mustafa, *Cevâhiru'l-Edeb (I-II)*, tah. Komisyon, Müessesetü'l-Meârif, Beyrût, 2010, c. I, s. 329.

⁸ es-Seâlibî, Ebû Mansûr Abdülmelik b. Muhammed b. İsmail, *Simâru'l-Kulûb fi'l-Mudâf ve'l-Mensûb*, tah. Muhammed Ebu'l-Fadl İbrâhim, 1.baskı, Dâru'l-Meârif, Kâhire, 1965, s. 459.

⁹ *Simâru'l-Kulûb*, s. 460.

2. Ayrılık Kargası (غُرَابُ الْبَيْنِ)

Bu adlandırmaya konu olan karga Türkçe'ye *alakarga* biçiminde çevrilmişse de Klasik edebiyat literatürünün zooloji branşında yer alan değişik kaynaklarda, onun bir takım fiziksel özellikleri hakkında çelişkili bilgiler yer almaktadır.¹⁰ Mesela bazı Arap kaynakları, Aristoteles'in *en-Nuût*'unda zikri geçen siyah gövdeli, gagası ve ayakları sarı olan, her türlü ot ve etle beslenebilen bir karga cinsini *gurâbü'l-beyn* olarak tarif ederken,¹¹ Muhammed b. Zafer *Sülvân*'ında onun benekli; Cevherî de siyah-beyaz renklerinde bir kuş olduğunu söylemektedir.

Bu karga türüne *Gurâbü'l-beyn* (*ayrılık kargası*) adının niçin verildiği hususunda da yine farklı rivâyetler vardır. Yaygın kanaate göre, Hz. Nuh'un gemisinden ayrılan ilk hayvan olması hasebiyle bu adla anılmış olup, bir de Nuh peygamberin emrini yerine getirmedeği için ayrıca *أَلْفَاسِقُ* (*âsi*) lakabıyla da nitelenmiştir.¹² Câhız *ayrılık kargası* tanımlaması için bize daha makul bir yorum sunmaktadır. Buna göre: Bir sülale kendilerine daha sulak ve verimli bir mekân bulmak üzere evlerini terk ettiklerinde bu hayvan yiyecek aramak üzere -içerisinde eski zahire deposunun ve ambarının da yer aldığı- evin ahırına gelip konmaktadır. *Gurâbü'l-beyn*, hane ahali evi terk etme hazırlıklarını bitirip de tam yola çıkacakları sırada gelip konduğundan uğursuzlukla da vasıflanmıştır.¹³ Arap emsalinde uğursuzluğu en üstünlük kipi içerisinde tarif eden meşhur bir deyimde (*أَشَأْمُ مِنْ غُرَابِ الْبَيْنِ*)¹⁴ "*Gurâbu'l-beyn'den daha uğursuz*" bu

¹⁰ Komisyon, *Meydan Larousse (I-XII)*, Meydan Yayınevi, İstanbul, 1987, c. V, s. 393; Kadri, Hüseyin Kâzım, *Türk Lügati (I-IV)*, Maârif Matb., İstanbul, 1943, c. III, s. 570-571.

¹¹ ed-Demirî, Muhammed b. Mûsâ b. İsâ, *Hayâtü'l-Hayevâni'l-Kübrâ (I-II)*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 3.baskı, Beyrût, 1424, c. II, s. 239; el-Kalkaşendî, Ahmed b. Ali, *Subhu'l-A'sâ fi Sınâati'l-İnşâ (I-XIV)*, tah. Yusuf Ali Tavîl, 1.baskı, Dâru'l-Fikr, Dimaşk, 1987, c. II, s. 91.

¹² *Hayâtü'l-Hayevâni'l-Kübrâ*, II, 237; *Subhu'l-A'sâ fi Sınâati'l-İnşâ*, II, 91.

¹³ *Kitâbü'l-Hayevân*, II, 315; el-Bağdâdî, Abdulkâdir, *Hzânetü'l-Edeb ve Lübbü Lübbâbi Lisâni'l-Arab (I-XIII)*, tah. Muhammed Nebîl Tarîfî, Emîl Bedî' el-Ya'kûb, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrût, 1998, c. IV, s. 150; *Nihâyetü'l-Ereb*, X, 127-28; İbn Kuteybe, ed-Dineverî, *el-Meâni'l-Kebîr fi Ebyâti'l-Meânî (I-III)*, tah. Müstş. Sâlim el-Krenkovî Abdurrahman b. Yahya b. Ali el-Yemâni, Matbaatü Dâirati'l-Meârifî'l-'Usmâniyye, 1.baskı, Haydarâbâd, 1949, c. I, s. 264; *Hayâtü'l-Hayevâni'l-Kübrâ*, II, 245.

¹⁴ el-'Askerî, Ebu'l-Hilâl, *Cemheretü'l-Emsâl (I-II)*, tah. Muhammed Ebu'l-Fadl İbrahim, Abdülmecid Kutamış, II. Baskı, Dâru'l-Fikr, 1988, c. I, s. 559; en-Nisâbüri, Ebu'l-Fadl Ahmed b. Muhammed el-Meydâni, *Mecma'u'l-Emsâl (I-II)*, tah. Muhammed Muhyiddin Abdülhamid, Dâru'l-Ma'rife, ty., Beyrût, c. I, s. 383.

karganın adı geçmektedir ki, aşağıda kargaya ilişkin Arap atasözlerinden bahsederken bu konu üzerinde etraflıca durulacaktır.

Ayrılığın habercisi olma vurgusu, kargayla ilgili başka tanımlarda da karşımıza çıkmaktadır. Sözelimi Ebu'l-Ğavs, bu karga cinsinin gagasının ve ayaklarının kırmızı olduğunu belirttikten sonra, siyah olanına (الْحَاتِمُ) denildiğini ve bu ismin ona kesin ayrılık getirmesi sebebiyle verilmiş olabileceğini kaydeder.¹⁵ Zebîdî ise aynı hayvana, ayrılığı ve hüznü aşılması dolayısıyla (الْفَاجِعُ) sıfatının da yakıştırılmış olabileceğine dikkat çeker.¹⁶

Bütün bunlara ilave olarak, Arap edebiyatında “يا غُرَابُ! (Seni karga!)” veya “يا غُرَابَ الْبَيْتِ! (Seni ayrılık kargası seni!)” tabirlerinin, uğursuzlukla ilişkisi kurularak “şom ağızlı” anlamında başlı başına bir hakaret ifadesi olarak kullanılmış olduğunu da belirtelim. Bunun güzel bir örneği aşağıdaki tarihsel anekdotta görülmektedir:

Kureyşli bir grup insan Halife Muaviye'ye muhalefet edince, o da “Vallahi bu isyankâr heriflerin kellelerini bana getirecek bir cengaveri onların üzerine salacağım” diye ahdetmişti. Ancak o sırada mecliste bulunan İbn Kays “Eğer bunu yaparsan, sadece Ebû Sufyân'ın soyundan gelenlerin sayısını azaltmış olursun” dedi. Muâviye bu çıkarımdan rahatsız olarak “Seni karga seni! (يا غُرَابُ)” diye kendisini aşağılamak isteyince, İbn Kays “Unutma ki karga, gagalaya gagalaya akbabanın kafasını kanatır” şeklinde karşılık verdi. Muaviye gülmeye başladı ve polemîği daha fazla ileri götürmedi.¹⁷

3. Nûh Peygamberin Kargası (غُرَابُ نُوحٍ)

Rivayetlere göre Hz. Nuh, yeryüzünün tamamen sular altında kalıp kalmadığı bilgisini getirmesi için kargayı keşfe yollamış, ancak o, bulduğu bir leşin başında oyalanarak geri dönmemiştir. Bunun üzerine Nuh, onun yerine güvercini göndermiş, o da haberi hemen

¹⁵ el-Cevherî, İsmail b. Hammâd, *es-Sihâh Tâcü'l-Lüğa ve Sihâhu'l-Arabiyye (I-VI)*, tah. Ahmed Abdulğafûr Attâr, IV.baskı, Dâru'l-İlm li'l-Melâyîn, Beyrût, 1987, c. V, s. 2084; el-Halîl b. Ahmed el-Ferâhidî, Ebû Abdurrahmân, *Kitâbu'l-'Ayn (I-VIII)*, tah. Mehdi el-Mahzûmî, İbrahim es-Sâmarrâî, Mektebetü Hilâl, c. III, s. 195.

¹⁶ ez-Zebîdî, Muhammed b. Muhammed b. Abdirrezzâk el-Hüseynî, *Tâcü'l-Arûs min Cevâhiri'l-Kâmûs (I-XXXX)*, tah. Komisyon, Dâru'l-Hidâye, y.y., c. XXI, s. 476.

¹⁷ ez-Zemahşerî, Cârullâh, *Rabî'u'l-Ebrâr ve Nusûsu'l-Ahbâr (I-V)*, Müessesetü'l-A'lamî, I.baskı, Beyrût, 1412, c. I, s. 271. “Şom ağızlı!” hakaretinin yer aldığı bir diğer anekdot için bkz. el-Câhız, *el-Bursân ve'l-'Urcân*, s. 163-64.

kendisine iletmiştir. Bu yüzden “Nuh’un Kargası” biçimindeki kadim Arap meseli ile dönmesi mümkün olmayan kimse kastedilerek şöyle denilmiştir:

لَا يَزِجُ فُلَانٌ حَتَّى يَزِجَ غُرَابٌ نُوحٍ

Falanca, Nuh’un kargası dönene kadar dönmez.¹⁸

Basralılar daha sonra bu deyim (حَتَّى يَزِجَ نَشِيطٌ مِنْ مَزْوٍ), Kufeliler de (حَتَّى يَزِجَ مَضَقَلَةٌ مِنْ سِجِسْتَانَ) şeklinde değiştirmişlerdir. Bu, gerçekleşmesi mümkün olmayacak durumda söylenen köklü bir meseldir.¹⁹

Meydâni, *Mecma’u’l-Emsal*’inde (غُرَابٌ نُوحٍ) teriminin bir suçla itham edilen (sanık), ayrıca yavaş hareket eden kimseyi tarif eden bir deyim olarak kullanıldığını da belirtir.²⁰

4. Beyaz Ayaklı Karga (غُرَابٌ أَعْصَمٌ)

At, ceylan, geyik, dağ keçisi veya antilop gibi hayvanların ayaklarında bulunan beyazlığa (عُضْمَةٌ), bu özelliğe sahip olan hayvana da (أَعْصَمٌ) denilir. Bu manada (غُرَابٌ أَعْصَمٌ) ifadesi, farklı yorumlara göre ayağında, kanatlarında ya da vücudunun herhangi bir yerinde beyazlık bulunan kargayı ifade etmektedir ki, karganın bu türü son derece nadir bulunur.²¹

Bu karga cinsi, birkaç hadis metninde ona temas edilmesinden ötürü özel bir önem kazanmaktadır. Buna göre, İbn Ebî Şeybe’den rivayet edilen bir hadiste Hz. Peygamber, sorulan bir soru üzerine (الْغُرَابُ الْأَعْصَمُ)¹ “onun ayaklarından biri beyazdır” şeklinde tanımlamıştır.

Sahih olduğu belirtilen bir diğer hadiste ise Hz. Peygamber, içinde böyle bir karga cinsinin bulunduğu bir sürü gördüğünde şöyle demiştir: “Kadınlar içerisinden ancak, bu kargaların içinde bulunan şu karga gibi olan nadir bir kesim cennete girebilecektir”.²² Tahmin

¹⁸ *Simâru’l-Kulûb*, s. 40.

¹⁹ *Kitâbu’l-Hayevân*, II, 318.

²⁰ *Mecma’u’l-Emsâl*, II, 67.

²¹ *Lisânu’l-Arab*, XII, 403; *Hayâtü’l-Hayevâni’l-Kübrâ*, II, 236; *Tâcü’l-Arûs*, XXXIII, 106; İbn Fâris, Ebu’l-Huseyn Ahmed, *Mekâyisü’l-Luğa (I-VI)*, tah. Abdüsselâm Muhammed Hârûn, Dâru’l-Fikr, 1979, c. IV, s. 333.

²² Ahmed b. Hanbel, Ebü Abdillâh eş-Şeybânî, *Müsned (I-VI)*, Müessesetü Kurtuba, Kâhire, t.y., c. IV, s.197; en-Nesâi, Ahmed b. Şuayb Ebü

edilebileceği üzere Hz. Peygamber bu sözüyle cennete girmeyi hak edecek olan salih kadınların azlığına işaret etmek istemiştir.²³

5. Kara Karga (عُرَابٌ قَهْقَرٌ)

Simsiyah renkteki bir karga cinsini tanımlamak üzere bu terkip kullanılmaktadır. Nitekim el-Kumeyt b. Ma'rûf bir deveyi tasvir ederken şöyle demiştir:

كَأَنَّ خَلْفَ حِجَابِهَا مِنْ رَأْسِهَا وَأَمَامَ مَجْمَعِ أَخْدَعِيهَا الْقَهْقَرُ

Sanki başındaki örtünün arkasında ve şah damarının önünde simsiyah bir karga var.²⁴

6. Benekli Karga: Alakarga (عُرَابٌ أَبْقَعٌ)

Göğüs bölgesinde beyazlık olan siyah bir karga cinsidir.²⁵ Yunanlı coğrafyacı Artemidorus, uzun ömürlü olması nedeniyle bu karganın uzun yaşamaya, mal-mülkün kalıcılığına ve yaşlılara işaret ettiğini ifade eder; ayrıca bu cinsin kadınları sembolize ettiğini belirtir.²⁶ Arap edebiyatında, diğer kargalar gibi benekli karga da uğursuz kabul edilmiştir. Antere'nin bu konudaki bir beyti şöyledir:

ظَعَنَ الَّذِينَ فِرَاقَهُمْ أَتَوَّقَعُ جَرَى بَيْنِهِمُ الْعُرَابُ الْأَبْقَعُ

Gideceklerini tahmin ettiğim kişiler gittiler. Çünkü onların arasından siyahlı-beyazlı karga geçti.²⁷

Şairin böyle demesinin sebebi, onlar gitmeden önce karganın ötüşünü duyması ve bunu bir uğursuzluk olarak değerlendirmesidir.²⁸ Şiirin yanı sıra, nevadir kültüründe de benekli karga motifine rastlanmaktadır. Tespitlerimize göre iki tarihi anekdotta alakarga motifi uğursuzluk temasını anlatmak üzere kullanılmıştır:

- Haccâc b. Yusuf es-Sakafî, Kûfe'ye, Halife Abdülmelik b. Mervân'ı ziyarete gittiğinde, orada konuşma yapmak için minbere çıktığı esnada bastığı ahşap basamaklardan birisi kırılmıştı. Baskıcı bir yönetim politikası izleyen Haccâc, çevresindeki

---

Abdirrahmân, *Sünenü'n-Nesâi el-Kübrâ (I-VI)*, tah. Abdülğaffâr Süleyman el-Bendârî, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1.baskı, Beyrut, 1991, c. V, s. 400.

²³ *Cemheretü'l-Emsâl*, II, 64; *Mecma'u'l-Emsâl*, II, 44.

²⁴ *Tâcü'l-Arûs*, XIII, 498.

²⁵ *Kitâbu'l-Ayn*, I, 184; *Mekâyîsü'l-Luğa*, I, 281.

²⁶ *Hayâtü'l-Hayevânî'l-Kübrâ*, II, 247.

²⁷ *Kitâbu'l-Hayevân*, III, 442.

²⁸ el-Yüsî, Hasan, *Zehru'l-Ekem fi'l-Emsâl ve'l-Hukem (I-III)*, tah. Muhammed Hicci, Muhammed el-Ahdar, Dâru's-Sekâfe, 1.baskı, Dâru'l-Beydâ, 1981, c. III, s. 210.

insanların bu küçük aksiliği, kendisinin uğursuzluğuna yorduklarını bildiğinden hamdeleye başlamadan önce kalabalığa dönerek şöyle seslendi: “Yüzleriniz çarpılsın, elleriniz tutmaz olsun ve Allah’ın gazabı ile hep birlikte kahrolup gidin inşallah! Bastığım yerdeki bir çürük tahta kırıldı diye hemen bunu uğursuzluğa yoruyorsunuz, öyle mi?! Hiç zahmet etmeyin, ben size açık açık haykırayım: Ey millet, bilin ki ben Allah’ın düşmanlarına karşı alakargadan (الْغُرَابُ الْأَبْقَعُ) daha uğursuz ve kıyamet gününden daha beterim!”²⁹

• Abdullah b. Muhammed es-Sûri anlatıyor: Birgün kâtip Sehl b. Bişr’le karşılaştığımda, yanımdaki bir bahçe duvarının üzerinde duran bir alakarganın öttüğüne şahit olmuştum. Sehl’in içine hemen bir sıkıntı düştü ve kapıdaki muhafızı çağırttı. O’na, uğursuz karganın orada ötmesine niçin müsaade ettiğini sordu. Bunun üzerine muhafız; “Efendim” dedi, “bendenizin görevi eve girip çıkanları kontrol etmek, bu hayvancağz eve girmiş ya da bir zarar vermiş değil ki ona engel olmaya çalışayım”. Ben bu sözleri söyledikten sonra Sehl’in içi rahat etmedi. Karganın peşine düşüp onu ürküterek kaçırtmaya devam etti. Ben araya girip “Aman efendim, rezil olacağız” dedim ve kendisini bundan vazgeçirdim.³⁰

7. Tüylü Karga (الْغُدَافُ)

Araplar tüyü çok olan akbabayı ve kuzgunu tanımlamak için (غُرَابُ الْفَيْظِ) in yanı sıra (غُدَافُ) sözcüğünü de kullanmışlardır. İbn Faris, “غُدَافُ büyük bir kargadır” derken, bazıları onu rengi griye çalan küçük, siyah bir karga olarak tanımlamıştır. Uzun ve simsiyah saça da غُدَاف denilir ki³¹ pek çok şâir, saçtaki siyahlığı, koyuluğu, parlaklığı vs. vurgulamak için bu temadan yararlanmıştı. Birkaç örnek şöyledir:

كُنْتُ بِرَأْسِ كَلُونِ الْغُدَافِ   فَقَدْ صِرْتُ أَضْلَعٌ مِنْ فَيْسَتِي

Bir zamanlar karganın tüyleri gibi simsiyah saçlarım varken, şimdi başımın üst tarafı kel oldu.³²

²⁹ İbn Hamdûn, Muhammed b. Ali, *et-Tezkiratü'l-Hamdüniyye (I-X)*, Dâru Sâdır, 1.baskı, Beyrût, 1417, c. VIII, s. 28; el-Ebşîhi, Şihâbüddin Muhammed b. Ahmed Ebi'l-Feth, *el-Mustatraf fî Külli Fen Mustazraf (I-II)*, tah. Müfid Muhammed Kumeyha, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrût, 1986, c. II, s. 190.

³⁰ İbnü'l-Cevzi, Ebu'l-Ferec Abdurrahmân b. Ali, *Ahbâru'l-Hankâ ve'l-Muğaffelîn*, el-Mektebü't-Ticâri, Beyrût, 1985, s. 105.

³¹ *Hayâtü'l-Hayevâni'l-Kübrâ*, II, 235; *es-Sihâh Tâcü'l-Lüğa ve Sihâhu'l-Arabiyye*, IV, 1409; *el-Kâmûsü'l-Muhît*, s. 1086.

³² İbn Ebi'd-Dünyâ, *Kıra'd-Dayf (I-V)*, tah. Abdullah b. Hamed el-Mansûr, Mektebetü Advâi's-Selef, 1.Baskı, Riyâd, 1997, c. III, s. 65.

وَعَهْدِي بِهَا حِينَ رَأْسِي الْغُدَافِ   وَهَا هُوَ كَالنُّشْرِ تَحْتَ الْعِمَامَةِ³³

Eskiden saçlarım karga gibi simsiyah idi. Şimdi ise sarığım altındaki akbaba gibi.

زَمَانٌ عَلَيَّ غُرَابٌ غُدَافٌ   فَطَيَّرَهُ الشَّيْبُ عَنِّي فَطَارًا³⁴

Gençliğimde saçım siyahtı. Yaşlılık onu benden alıp götürdü

Bu karga cinsinin koyu siyah rengi, gecenin kesafetini, keza bir yazı aracı olan mürekkebin koyuluğunu tarif etmek için de mükemmel imkanlar sunmaktadır. Bir grup şair ve edibin, onu bu maksatla kullandığı görülmektedir. Mesela Seâlibî;

هَذِهِ لَيْلَةٌ لَهَا بِهَجَّةِ الطَّائُوسِ   حُسْنًا وَاللُّونُ لَوْنُ الْغُدَافِ³⁵

Bu, tavus kuşu kadar güzel, karga kadar siyah bir gece

derken, keza mürekkebin koyuluk itibariyle bu karganın kanadına benzetildiğini (مِدَادٌ كَجَنَاحِ الْغُدَافِ)³⁶ ifade ederken, diğer taraftan şair Kumeyt de erkek deve kuşunu ve deve kuşu yumurtasını yakın çağrışımlarla tasvir eder:

يَكْسُوهُ وَخَفًا غُدَافًا مِنْ قَطِيفَتِهِ ذَاتِ   الْفُضُولِ مِنَ الْإِشْفَاقِ وَالْحَدَبِ³⁷

Merhamet ve şefkatten dolayı ona bol, kadifeden, uzun siyah tüyler giydirir.

Bu karga cinsiyle ilgili olarak bazı efsanevi bilgiler de klasik kaynaklarda yer almaktadır. Mesela bir rivayete göre, bu karganın, gündüz vakti gözleri iyi görmeyen baykuşun yuvasına gelip yumurtalarını kaçıracak yediği; karanlık çöktüğünde ise bunun tam aksinin gerçekleştiği söylenmektedir.³⁸ Kazvî'nin aktardığı bir rivâyete göre ise, bu karganın yağı devenin yağıyla birlikte karıştırılarak yüze sürülecek olursa sultanın huzuruna giren kimsenin eli boş dönme ihtimali söz konusu olmamaktadır.³⁹

³³ *Kıra'd-Dayf*, V, 177.

³⁴ *Kitâbu'l-Hayevân*, III, 429.

³⁵ es-Seâlibî, Ebû Mansûr Abdülmelik b. Muhammed b. İsmâil, *Men Ğâbe anhu'l-Mutrib*, el-Matbaatü'l-Edebiyye, Beyrût, 1309, s. 54.

³⁶ *Sihru'l-Belâga*, s. 56.

³⁷ *es-Sihâh Tâcü'l-Lüġa*, IV, 1409.

³⁸ et-Tevhîdî, Ebû Hayyân, *el-İmtâ' ve'l-Muânese*, tah. Muhammed Hasen İsmail, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1.baskı, Beyrût, 2003, s. 146; *Kitâbu'l-Hayevân*, II, 50.

³⁹ *Hayâtü'l-Hayevâni'l-Kübrâ*, II, 235.

8. Zeytin Kargası (الزُّغ)

Küçük, yeşil renkte, güzel görünüşlü, kırmızı gagası ve ayakları olan, zeytin bahçelerine dadanıp zeytinle beslendiği için (عُرَابُ الزَّيْتُونِ) “zeytin kargası” diye de anılan bir karga türüdür.⁴⁰ Bu karganın siyah olduğunu söyleyenler olduğu gibi, siyah-beyaz olduğunu söyleyenler de vardır.⁴¹

9. Gak (الغَاقُ)

Önceleri (غَاق) sözcüğü ile karganın sesine işaret edilmiş; ancak zamanla bu sözcük, bir karga cinsi olan siyah bir su kuşunun adı haline de gelmiş ve Araplar (سَمِعْتُ صَوْتَ الْغَاقِ) cümlesiyle “Karganın sesini duydum” manasını kast eder olmuşlardır. İbn Sîde “Belki de bu isim, kargaya sesinden dolayı verilmiştir” dedikten sonra, içinde (غَاق) sözcüğünün yer aldığı şu beyti aktarır:

وَلَوْ تَرَى إِذْ جُبَّتِي مِنْ طَاقٍ   وَلَمَّتِي مِثْلَ جَنَاحِ غَاقٍ

Cübbemin kaftandan, kulak memesini geçen saçlarımın da karganın kanadı gibi siyah olduğunu bir görseydin.

Uğursuzlukla anılan karganın, kendisi gibi sesi de bir nevi uğursuzluk işareti sayılmıştır.⁴² Bu yüzden İbn Cinnî, “Karganın (غَاقٍ) deyişi gibi bir ses çıkardığında, sanki (بُعْدًا) ve (فِرَاقًا فِرَاقًا) demiş gibi olursun” yorumunda bulunur.⁴³

⁴⁰ *Subhu'l-A'sâ*, II, 85.

⁴¹ *Hayâtü'l-Hayevân*, II, 3; *Nihâyetü'l-Ereb*, X, 148.

⁴² İbn Sîde, Ebu'l-Hasan Ali b. İsmail en-Nahvî el-Lüğavî el-Endelüsî, *el-Muhassas (I-V)*, tah. Halil İbrâhim Ceffâl, 1.baskı, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, Beyrût, 1996, c. II, s. 339.

⁴³ *Lisânü'l-Arab*, X, 295; *Kitâbu'l-Ayn*, IV, 428.

Karganın Künyeleri

Çağrışım	Künye
uyanık	أَبُو حَذْرٍ
uğursuz	أَبُو الشُّؤْمِ
çokça yaralayan, leşçil	أَبُو الْجَرَاحِ
yırtıcı hayvanların pisliğinde gezinen	أَبُو جَاعِرَةَ
Kara karga (ekin kargası)	أَبُو حَاتِمِ
(ceviz, badem vb. şeyleri) oyup/delip yiyen	أَبُو حَفْرِ
kuru hurma yiyen	أَبُو الْقَعْقَاعِ
hızlı hızlı seğırtip yürüyen	أَبُو الْمِرْقَالِ ⁴⁴
felaket kaynağı	إِبْنُ بَرِيحِ
alacalı	إِبْنُ الْأَبْرَصِ ⁴⁵
engel olan	أَبُو زَاجِرِ
-----	أَبُو جَحَادِ
-----	أَبُو زَيْدَانَ
imdadada koşan	أَبُو غِيَاثِ
(دَائِيَةُ الْبَعِيرِ), hevdecin konulduğu yer, yani devenin sırtı demektir. Karga, devenin sırtında veya boynunda bir yara gördüğünde hemen üzerine inip, kanatıncaya kadar onu gagasıyla deldiği için bu ismi almıştır. ⁴⁶	إِبْنُ دَائِيَةَ

⁴⁴ es-Suyûtî, Celâlüddin Abdurrahmân, *el-Müzahir fî 'Ulûmi'l-Lüğa ve Envâ'ihâ (I-II)*, tah. Fuâd Ali Mansûr, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1998, c. I, s. 398; *Hayâtü'l-Hayevâni'l-Kübrâ*, II, 235.

⁴⁵ *Hayâtü'l-Hayevâni'l-Kübrâ*, II, 235.

⁴⁶ *Hayâtü'l-Hayevâni'l-Kübrâ*, I, 485.

B. Arap Atasözleri ve Deyimlerinde Karga

Hayvan dünyasıyla ilgili pek çok deyim ve atasözüne yer veren Arap emsal kültürü, karga imgesi üzerinde de çokça durmuştur. Bir kuş cinsi olarak karga; uyanıklığı, uğursuzluğu, erkenci oluşu, tamahkârlığı, gözlerinin keskinliği, renginin siyahlığı gibi pek çok niteliği dolayısıyla Arap atasözü ve deyimlerine konu olmuştur. Bunlardan en önemli olanları aşağıda tanıtılacak, varsa bu deyimleri örnekleyen anekdotlar da hemen sonrasında zikredilecektir:

◆ أَشْأَمُ مِنْ غُرَابِ الْبَيْنِ = *Kargadan (ayrılık kargasından) daha uğursuz*

Araplar, bir kimsenin veya şeyin uğursuzluğunu ifade etmek üzere “*kargadan daha uğursuz*” deyiminden yararlanmışlardır. Bu deyim uğursuzlukta bir mübalâğa ifade eder.⁴⁷ Cahili Arap toplumu uğura (تَفْوُلٌ) ve uğursuzluğa (تَشْوُومٌ) büyük önem atfediyor, gündelik yaşama ilişkin kimi tercihlerinin yanısıra savaş ve barış gibi bazı hayati konulardaki kararlarında dahi bu meyandaki kadim geleneklerinden ayrılmıyorlardı. Birçok şeyde bir uğursuzluk tarafının bulunduğu inanan, dolayısıyla hemen her hadisenin kendileri için bir vehim kaynağı teşkil ettiği Cahiliye insanı, çevresindeki nesnelere ve hayvanlardan aldığı sinyallere göre hayatını biçimlendirmekteydi. Hiç şüphesiz onların bu genel uğursuzluk telakkisinde hayvanların, en başta da baykuş ve karganın özel bir yeri vardı.

Arap halk kültüründe kargaların uğursuzluğu üzerine yapılan değerlendirmeler tahmin edileceği üzere efsanevi bir mahiyet arz eder. Bazı rivayetlerden anlaşıldığına göre böylesi inanışlar komşu medeniyetlerin halk kültürleriyle de benzeşmektedir. Nitekim İran orijinli olduğu belirtilen aşağıdaki yorum biçimi Arap kaynaklarına da doğruluğu peşinen kabul edilerek intikal etmiştir:

Domuzların ölmesi insanların genelinin sağlıklı olduğunu, yabani hayvanların ölmesi insanların sıkıntıda olduğunu, farelerin ölmesi verimliliği, kurbağaların çokça vıraklaması ölümün gerçekleşeceğini, karganın ötüp tavuğun ona karşılık vermesi yıkıntı ve viranelerin artacağını, tavuğun gıdaklayıp, karganın ona karşılık vermesi meskun yerlerin yerle bir olacağını gösterir.⁴⁸

Bir durumdaki uğursuzluğu etkili bir üslupla ifade etmek isteyen kadim Arap şairi, bilhassa da sevgilisinden ayrı düşen aşk şairi, asırlar boyunca bu temanın sihirli gücünden yararlanmış,

⁴⁷ ez-Zemahşeri, Ebu'l-Kâsım Mahmûd, *el-Müsteksâ fi Emsâli'l-Arab (I-II)*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrût, 1987, c. I, s. 183.

⁴⁸ *et-Tezkiratü'l-Hamdûniyye*, VIII, 32.

böylece *gurābu'l-beyn* klasik Arap şiirinde kendisine en çok yer verilen edebi ve sanatsal bir motif halini almıştır. Nitekim platonik aşkı terennüm eden afif aşk şairlerinden Kays b. Zerih (ö. 68/687) bir beytinde *gurābu'l-beyn*'in uğursuzluğuna şöyle göndermede bulunur:

أَلَا يَا غُرَابَ الْبَيْنِ قَدْ هَجَّتْ لَوْعَةٌ   فَوَيْحَكَ خَيْرُونِي بِمَا أَنْتَ تَضْرُحُ

Ey ayrılık kargası! Yakmaya başladı yine sevda ateşi

Söyle n'olur Allah aşkına, bu feryadın nedir sebebi?⁴⁹

Platonik aşk şairlerinden Ebû Cum'a Küseyyir'in (ö. 105-723) ravisi es-Sâib'in anlattığı şu hikayede de bir *gurābu'l-beyn* temasına rastlanmaktadır:

Bir gün Küseyyir bana "*Hadi kalk da, İbn Ebû 'Atik'e gidip iki lafın belini kuralım*" dedi. Oraya vardığımızda İbn Ebû 'Atik'in yanında şarkıcı İbn Mu'âz da vardı. İbn Mu'âz, Küseyyir'i görünce "*Ne dersin, şu gelen dostumuza ait bir parça çalalım mı?*" diye İbn Ebû 'Atik'e sordu. O da olur deyince İbn Mu'âz, Küseyyir'in şu şiirini musiki eşliğinde okumaya başladı:

أَبَائِنَةَ سَعْدَى؟ نَعَمْ سَتَّبِينُ   كَمَا أَنْبَتَ مِنْ حَبْلِ الْقَرِينِ قَرِينُ
أَإِنْ زُمْ أَجْمَالٌ وَفَارَقَ حَيْرَةٌ   وَصَاحَ غُرَابَ الْبَيْنِ أَنْتَ حَزِينُ؟
كَأَنَّكَ لَمْ تَسْمَعْ وَلَمْ تَرَفْ قَبْلَهَا   تَفَرَّقَ الْأَفْ لِهِنَّ حَيْنُ
فَأَخْلَفْنَ مِيعَادِي وَخُنَّ أَمَانَتِي   وَ لَيْسَ لِمَنْ خَانَ الْأَمَانَةَ دِينُ

Su'dâ benden ayrılacak mı? Evet, annesiyle yekvücut olan ceninin ondan kopup ayrıldığı gibi ayrılacak. Develer yolculuk için hazırlanıp komşular ayrıldığında ve uğursuzluk kargası "Sen üzüleceksin!" diye bağırdığında, işte o zaman sen kızların dostu ve tutkunu birinin onlardan nasıl ayrıldığını hiç görmemiş ve duymamış gibi olacaksın. Çünkü onlar bana verdikleri sözü tutmamışlar, emanetime hıyanet etmişlerdir. Emanete ihanet edeninse nasibi yoktur hiç, ne dinden ne vicdandan yana.⁵⁰

Klasik şiirde, *gurābu'l-beyn*'in uğursuzluğuna büyük bir teslimiyetle inanan ve ona sitemler eden kalabalık bir şair gürhunun yanı sıra bu mefhumu sorgulayan ve karganın masumiyetini terennüm eden şairler de yok değildir. Ebû's-Şıys bunlardan biridir ve o aşağıdaki beyitlerinde karga üzerindeki bu kara lekeyi temizlemektedir:

⁴⁹ el-Enbârî, Ebu'l-Berekât Abdurrahmân b. Muhammed b. Ebî Saîd, *el-İnsâf fî Mesâilî'l-Hilâf beyne'n-Nahviyyîne'l-Basriyyîn ve'l-Kûfiyyîn (I-II)*, Dâru'l-Fikr, Dimaşk, c. I, s. 255.

⁵⁰ İbn Abdî Rabbihî, Şihâbüddin Ahmed b. Muhammed, *el-'İkdü'l-Ferîd (I-VIII)*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1.baskı, Beyrût, 1404, c. VI, s. 213.

مَا فَرَّقَ الْأَحْبَابَ بَعَّ   دَ اللَّهُ إِلَّا الْإِبِلُ
وَالنَّاسَ يَلْحَوْنَ عُرَا   بَ الْبَيْنِ لِمَا جَهِلُوا
وَمَا إِذَا ضَاخَ عُرَا   بُ فِي الدِّيَارِ احْتَمَلُوا
وَمَا عَلَى ظَهْرِ عُرَا   بَ الْبَيْنِ تُطَوَّى الرَّحْلُ
وَمَا عُرَابُ الْبَيْنِ   إِلَّا نَاقَةٌ أَوْ جَمَلُ

Sevenleri birbirinden önce Allah, sonra da develer ayırdı

Halbuki insanlar bilgisizce kargaya lanet okumakta

Ve bir yerde karga sesi duyunca da

Yol hazırlığına koyulmakta

Heyhat! Kargaların sırtında hiç yapılır mı yolculuk?

Ayrılık kargası bence, deveden başka bir şey olmasa gerek!⁵¹

Arap folkloründe, rüyada karga görülmesi de bir nevi uğursuzluk işareti sayılmıştır. Bunun güzel örneklerinden birisi, baskıcı politikaları yüzünden hiç sevilmeyen Kûfe emiri Haccâc b. Yûsuf'un, bir rüyanın yorumu sadedinde zımnî bir hedef yapılmasında görülebilir:

Adamın biri rüyasında Kâbe-i Müşerrefe'nin üzerine bir karga konduğunu görmüş, hemen onu yorumlatmak için İbn Sirîn'e gelmişti. İbn Sirîn bu adamın rüyasını şöyle yorumladı: "*Fâsık ve zâlim adamın biri, soylu ve şerefli bir hanımla evlenecek*". Gerçekten de bu olaydan bir süre sonra Haccâc b. Yûsuf, Ebû Tâlib'in torunlarından Ümmü Gülsüm ile evlenmişti.⁵²

Ayrılık kargasının uğursuzluğu, ya bir ayrılığın habercisi olma veya bir ölümü önceden ima etme veyahut da sahip olunan bazı şeylere bir zarar gelmesi tarzında birkaç farklı şekilde gerçekleşebilir. Klasik Arap şiirinde çok sık değinilen bu temaların izdüşümlerine Arap nevaliderinde de rastlanmaktadır. Aşağıda, sözü edilen bu üç temaya ilişkin rivayetler zikredilmiştir:

• Abdullah b. el-Abbâs bir gün sevdiği Hıristiyan kadınla buluşmak üzere evinde sabırsızca bekliyordu. O sırada evin sundurmalığında ansızın bir karga belirdi ve birkaç defa gakladıktan sonra uçup gitti. Abdullah bunu tipik bir uğursuzluk alameti saydıysa da o gün orada sevgilisini beklemeye devam etti. Ancak akşam olunca ümitleri tükenen Abdullah bir haber

⁵¹ *el-'İkdü'l-Ferîd*, VI, 195; İbn Kuteybe, *eş-Şî'r ve's-Şuarâ (I-II)*, Dâru'l-Hadis, Kâhire, 1423, c. II, s. 833.

⁵² *Hayâtü'l-Hayevâni'l-Kübrâ*, II, 96, 247; el-Âbî, Ebû Sa'd Mansûr b. el-Huseyn, *Nesru'd-durr (I-VII)*, tah. Hâlid 'Abdulğani Mahfûz, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrût, 2004, c.VII, s. 131; *Rabî'u'l-Ebrâr*, II, 459.

getirmesi için kızın evine elçi yolladı. Meğer gündüz ki karga haklıymış: Sevgilisi, babasıyla birlikte Bağdat'a gitmiş.⁵³

• Rivayetlere göre Ümeyye b. Ebi's-Sıla es-Sakafi, Taifteki Gayalân sarayında arkadaşlarıyla birlikte bir içki meclisindedir. Bu esnada sarayın balkonuna bir karga konar ve birkaç kez gaklar. Bu ötüşlerde uğursuzluk sezen Ümeyye "Ağzına toprak dolsun emi!" diye kargaya beddua eder. İşret arkadaşları Ümeyye'ye karganın ne söylediğini sorar. O da "Elimdeki kadehten içersem, öleceğimi söyledi" der. Arkasından karga bir kez daha gaklar, Ümeyye tekrar lanet okur, dostları yine karganın ne söylediğini sorar. Ümeyye derin bir nefes alıp "Bu hayvan, sarayın aşağısındaki çöplüğe konacağını, orada bir kemik bulup yutmaya çalışacağını, ancak o kemik yüzünden öleceğini söyledi" der. Gerçekten de bir süre sonra işret arkadaşları, karganın başına bütün anlatılanların geldiğine uzaktan şahit olur. Bu hadiseden son derece etkilenen Ümeyye'nin rengi solar ve elindeki kadehi bırakmak ister. Ancak arkadaşları bu gibi batıl şeylere aldırış etmemesi gerektiğini söyleyerek içmeye devam etmesini tavsiye eder. Bu arada Ümeyye'yi bir sıkıntı basar ve oracıkta bayılır. Biraz sonra kendine geldiğinde "Mağdur ettiğim her insandan özür dilemiş, benden güçlü olan herkese de galip gelmişimdir" dedikten sonra da ruhunu teslim eder.⁵⁴

• Bir defasında karganın biri, Ebû Vaddâh'ın bahçe duvarının üzerine konmuş, sonra da birkaç defa gaklamıştı. Bunu gören şair Kumeyt, Ebû Vaddâh'a "Senin duvarın kesinlikle yıkılacak" diye bir laf etti. O da "Allah korusun, inşallah böyle bir şey olmayacak" diye karşılık verdi. Kumeyt "Bak göreceksin!" dedi ve birlikte Alkame oğullarına doğru yola çıktılar. O günün daha sabahı olmadan bir haber geldi: Gerçekten de karganın üzerine konduğu duvar yıkılmış!⁵⁵

Arap kültüründe ve edebiyatında karga motifi genellikle uğursuzluk kavramıyla eşleştirilse de bazı şairlerin ondan iyimserlikle söz ettiği de görülmüştür:

بَشَّرَ الطَّنْبِي وَالْعُرَابِ بِسُغْدَى
مَرْحَبًا بِالَّذِي يَقُولُ الْعُرَابِ
قَالَ لِي إِنَّ خَيْرَ سُغْدَى قَرِيبٌ
قَدْ أَنَّى أَنْ يَكُونَ عَنْهُ اقْتِرَابُ
قُلْتُ أَنَّى تَكُونُ سُغْدَى قَرِيبًا
وَعَلَيْهَا الْحُصُونُ وَالْأَبْوَابُ!

Ceylan ve karga bir olup sevgilim Su'dâ'dan haber getirmiş
Bu müjdenin başım gözüm üstünde yeri var

⁵³ el-İsfahâni, Ebu'l-Ferec, *el-Eğâni (I-XXIV)*, tah. Semîr Câbir, Dâru'l-Fikr, 2.baskı, Beyrût, t.y., c. XIX, s. 251.

⁵⁴ *et-Tezkiratü'l-Hamdüniyye*, VIII, 12.

Karga gaklamasının ölümü haber veren uğursuz bir işaret oluşuna dair benzer bir anekdot için bkz. *Hayâtü'l-Hayevâni'l-Kübrâ*, II, 242.

⁵⁵ *el-Eğâni*, XVII, 8.

Dediler ki: Su'dâ'dan hayırlı haber sana: yakında kavuşacaksın
Ben de dedim ki; heyhat! aramızda surlar ve kapılar varken
Su'dâ'ya nasıl kavuşayım!⁵⁶

Şâir Murakkıuş ise bu kuş cinsinin uğursuzluğuna ilişkin Arap örfündeki hâkim algıyla neredeyse alay eder:⁵⁷

لَقَدْ عَدَدْتُ وَكُنْتُ لَا أَغْدُو عَلَى وَاقٍ وَحَاتِمٍ
فَإِذَا الْأَشَائِمُ كَالْأَيَا مِنْ وَالْأَيَامُنُ كَالْأَشَائِمِ

Seher vakti çıkmaz idim ben asla dışarıya,
Rastlamamak için cırlayık kuşuna, alakargaya
Ve bir gün çıkıp baktım: meğer uğur da uğursuzluk da
Bir kocaman yalanmış, bir asılsız palavra!

Son olarak belirtelim ki, *Nesru'd-dürr*'de yer alan bir rivayetten, Hz. Peygamberin, Ğurâb (Karga) adını taşıyan bir kimseye “*Sen Müslümansın, değil mi?!*” dediği, bununla, halkın daha çok negatif çağrışımaların odağı olarak gördüğü bir hayvan adının kişiye verilmesinin uygun düşmeyeceğini ifade ettiğini anlamaktayız.⁵⁸

◆ أَخَذَرُ مِنْ غُرَابٍ = **Kargadan daha uyanık, daha temkinli, daha dikkatli**

Bu deyim, karganın, kuşların en uyanığı ve ihtiyatlısı olması dolayısıyla, böyle kişileri tanımlamak gayesiyle kullanılmıştır.⁵⁹

Karganın temkinliliğine ilişkin Araplar arasında şöyle bir hikâye vardır: Ğüya bir karga, yavrusuna “*Atış yaptığın zaman dikkatlice bak*” diye tavsiye verecek olmuş, ancak oğlu “*babacığım, ben attığım zaman değil, daha atmadan önce dikkatlice bakıyorum*” demiş.⁶⁰

Karganın, muhtemel avcılara yakalanmamak için gösterdiği bu teyakkuz durumu başka bazı anekdotlarda da yer almaktadır. Mesela ünlü tarihçi Mesûdi, İran bilgilerinden biriyle ilgili olarak şöyle bir hikaye anlatır:

⁵⁶ *el-Eğânî*, XVII, 275.

⁵⁷ *el-Meânî'l-Kebîr*, III, 1187.

⁵⁸ *Nesrud-durr*, VII, 107.

⁵⁹ el-Enbârî, Ebü Bekr Muhammed b. el-Kâsım, *ez-Zâhir fî Kelimâti'n-Nâs (I-II)*, tah. Hâtim Sâlih ed-Dâmin, Müessesetü'r-Risâle, 1.baskı, Beyrût, 1992, c. I, s. 170.

⁶⁰ İbnü'l-Cevzi, Cemâlüddin Ebu'l-Ferec, *Kitâbu'l-Ezkiyâ*, Mektebetü'l-Gazâlî, y.y., t.y., s. 241; *Cemheretü'l-Emsâl*, I, 396; el-Bekrî, Ebü 'Ubeyd, *Faslu'l-Makâl fî Şerhi Kitâbi'l-Emsâl*, tah. İhsan Abbâs-Abdülmeccid Âbidin, Müessesetü'r-Risâle, 1.baskı, Beyrût, 1971, s. 491; *Mecma'u'l-Emsâl*, I, 226.

Rivayete göre bilgilerden biri “Her bir varlığın en iyi özelliğini keşfedip ondan istifadeye çalıştım. Hatta bu maksatla köpeğe, kediye, domuza ve kargaya bile gittim” deyince, insanlar bir mana veremeyerek sorma ihtiyacı duymuşlar. Bunun üzerine şu diyalog gelişmiş:

Halk: Köpekten neyi öğrendin?

Bilge: Ailesine olan samimiyetini ve sahibini müdafaa etmesini

Halk: Kediden neyi öğrendin?

Bilge: Sakin davranışlarını, gerektiğinde dalkavukluk etmesini bilmeyi

Halk: Peki domuzdan?

Bilge: Daha ihtiyaç hasıl olmadan bir şeyi erkenden yapmasını

Halk: Kargadan?

Bilge: Ondan da aşırı uyanık ve tedbirli olmasını öğrendim demiş.⁶¹

◆ أَبْصُرُ مِنْ غُرَابٍ = **Kargadan daha iyi gören**

Karga, kartal gibi keskin bakışlara sahip olduğundan Araplar, görme yetisindeki keskinliği bu deyimle mübalağalı biçimde ifade ederler. Klasik kaynaklarda verilen bilgilere göre, keskin gözlere sahip kargaya, bir gözünü kapattığı için ayrıca “tek gözülü” manasında (أَعْوَرُ) de denilmiştir.⁶²

◆ أَزْهَى مِنْ غُرَابٍ = **Kargadan daha kibirli / kargadan daha çok kendini beğenmiş**

Arap kültürü, karganın yürüyüş biçiminde bir nevi kibir sezerek onu bu nitelikle vasıflamıştır.⁶³ Aynı mana bir başka deyim olan أَخْيَلُ ile de karşılanmıştır.⁶⁴ Şâir Halef el-Ahmer’in, Ebû ‘Ubeyd Ma’mur b. el-Müsenna hakkında söylediği şu sözlerde bunun güzel bir örneği yer almaktadır:

كَثِيرُ الْخَطَاءِ قَلِيلُ الصَّوَابِ

لَنَا صَاحِبٌ مُوَلَّعٌ بِالْخِلَافِ

وَأَزْهَى إِذَا مَا مَشَى مِنْ غُرَابٍ

أَلْحُ لِحَاجَا مِنَ الْخُنْفُسَاءِ

⁶¹ Zehru’l-Ekem, II, 105; Hayâtü’l-Hayevâni’l-Kübrâ, II, 245.

⁶² Subhu’l-A’sâ, II, 91.

⁶³ Cemheretü’l-Emsâl, I, 507.

⁶⁴ Mecma’u’l-Emsâl, I, 260.

Bizim, hataları çok doğruları az, muhalefete düşkün bir dostumuz var

O, bok böceğinden daha inat, yürüdüğünde de kargadan daha kibirli.⁶⁵

Sahte azametinin yanı sıra, karganın yürüyüşü klasik şiirde, özentî hastalığına yakalanan kimselerin başkalarını taklit ede ede kendi tabii davranışlarını da yitirerek insanlar nezdinde gülünç duruma düşmelerini ifade eden normatif boyutuyla da ele alınmıştır. Nitekim dilimizdeki “karga, keklîği taklit edeyim derken; kendi yürüyüşünü şaşırmuş” sözünün çok eski bir Arap atasözünden ya da şiirinden ilhamla kültürümüze geçmiş olması ihtimal dahilindedir:

إِنَّ الْغُرَابَ وَكَانَ يَمْشِي مَشْيَهُ   فِيمَا مَضَى مِنْ سَالِفِ الْأَجْيَالِ
حَسَدَ الْقَطَاةِ وَزَامَ يَمْشِي مَشْيَهَا   فَأَصَابَهُ ضَرْبٌ مِنَ الْعِقَالِ
فَأَصَلَ مَشْيَتَهُ وَأَخْطَأَ مَشْيَهَا   فَلِدَاكَ سَمَوْهُ أَبَا الْمِرْقَالِ

Bir zamanlar karga da güzel güzel yürürmüş
Ancak bağırtlağı görünce kıskanmış yürüyüşünü
Başlamış taklide, ancak ayağına bir ip takılmış
Ne kendi gibi yürüyebilmiş, ne bağırtlak gibi
Bu yüzden takılmış ona “Ebû mirkâl: hızlı yürüyen” lakabı.⁶⁶

◆ **أَبْطَأُ مِنَ غُرَابِ نُوحٍ = Nuh peygamberin kargasından daha yavaş/daha ağır**

Daha önce kargaya verilen isimler başlığı altında Nuh Peygamber’in haber getirmesi için yolladığı, ancak bir türlü geri dönmeyen bir kargadan söz edilmişti. İşte bu deyim, o hadiseyle bağlantılı olarak bir kimsenin ağır davranmasından kinayeye kullanılmaktadır.⁶⁷

◆ **أَشْبَهُ بِالْغُرَابِ مِنَ الْغُرَابِ = Karganın kargaya benzerliğinden daha benzer**

İki kimse veya şey arasındaki benzerliğin en üst düzeyde oluşu bu deyimle ifade edilir. Mesela bir çocuğun babasına olan yakın benzerliği için (هَذَا بِأَبِيهِ أَشْبَهُ مِنَ الْغُرَابِ بِالْغُرَابِ) şeklinde ifade edilmektedir.⁶⁸

⁶⁵ *Faslu'l-Makâl*, s. 491; *Mecma'u'l-Emsâl*, I, 327.

⁶⁶ *Hayâtü'l-Hayevâni'l-Kübrâ*, II, 235.

⁶⁷ *Hayâtü'l-Hayevâni'l-Kübrâ*, II, 38; *Zehru'l-Ekem*, I, 192.

⁶⁸ *Tâcü'l-Arûs*, III, 467; *Hayâtü'l-Hayevâni'l-Kübrâ*, II, 245.

“iki karga kadar birbirine benzemek” deyimini, tarihte “Gurabiyye” adındaki bir Şii fırkasının ortaya çıkışında ya da aldığı isimde etkili olmuştur. Zira bu fırka, Hz. Muhammed ile Hz. Ali’nin birbirine iki karga kadar benzediklerini, bu yüzden de Cebrail’in vahyi yanlışlıkla Hz. Muhammed’e tebliğ ettiğine inanmaktadır. Şüphesiz bu inanın kaynağında aşırı Ali sevgisi yatmaktadır.⁶⁹

◆ **أَجْشَعُ / أَخْرَضَ مِنْ غُرَابٍ = Kargadan daha hırslı, tamahkâr, açgözlü, can atan⁷⁰**

Karganın bu gibi özellikleri şâir Mudarris b. Lukayt’ın aşağıdaki dizelerinde gayet güzel tasvir edilmiştir:

كَأَنِّي وَأَصْحَابِي وَكَرِّي عَلَيْهِمْ   عَلَى كُلِّ حَالٍ مِنْ نَشَاطٍ وَسَأَمٍ
غُرَابٌ مِنَ الْغُرَبَانِ أَيَّامَ قَرَّةٍ   رَأَيْنَ لِحَامًا بِالْعِرَاصِ عَلَى وَصَمٍ

Dostlarımla ziyaretleşmelerimde hem bir şevk, hem de bir yorgunluk var. Tıpkı bir karga gibi ki, o, soğuk kış günlerinde avlunun kerevetlerine dizilen et parçalarına dadanmayı ne çok ister!⁷¹

◆ **أَلْفٌ مِنْ غُرَابٍ عُقْدَةٌ = Koruluk kargasından daha evcimen**

Yapılan yorumlara göre karganın bu cinsi bulunduğu yerdeki ağaçların çokluğundan ya da sıklığından dolayı uçmaya gereksinim duymaz.⁷² Bir başka rivayete göre ise koruluk verimli olduğu için karga oradan ayrılmaz.⁷³ Bu ifade, bilhassa verimli topraklara alışkın olup da oradan ayrılmayan kimse için kullanılmıştır.⁷⁴

◆ **طَارَ غُرَابٌ شَبَابِهِ = Gençlik kargası uçup gitti**

Bu deyimle Araplar, insanın gençlik çağının geçip gitmesini anlatırlar. Keza zamanı geçen ya da olmayacak bir durumu ifade etmek

⁶⁹ Komisyon, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi (I-VII)*, Dergâh yay., İstanbul, c. III, s. 377; *Meydan Larousse*, V, 393.

⁷⁰ İbn Ebi'l-Hadîd, Abdulhamîd b. Hibetillâh, *Şerhu Nehci'l-Belâğa*, muh. Ebu'l-Fadl İbrahim, Dâru İhyâi'l-Kütübi'l-Arabîyye, s. 279.

⁷¹ *Kitâbu'l-Hayevân*, III, 459.

⁷² *Zehru'l-Ekem*, I, 81.

⁷³ *Cemheretü'l-Emsâl*, I, 199; *el-Kâmûsu'l-Muht*, s. 383.

⁷⁴ *Simâru'l-Kulûb*, s. 458.

için de buna benzer bir başka deyim kullanılmaktadır: هَيْهَاتَ طَارَ غُرَابُهَا
بِجَرَادَتِكَ denilir.⁷⁵

◆ مَرُّ (جَرَى) لَهُ غُرَابٌ شِمَالٍ = **Kendisine uğursuzluk kargası uğradı**

Hoşlanılmayan bir şey veya durumla karşılaşılmasını anlatan bir deyimdir.⁷⁶ Nitekim Asmâî bir beytinde şöyle demiştir:

هَوْنٌ وَجِدِي إِنِّي لَمْ أَكُنْ لَهُمْ غُرَابٌ شِمَالٍ يَنْتَفِ الرِّيشَ حَاتِمَا

Onların gönüllerine su serpererek benden için de ki: Korkmayın!
Ben, uğursuzluk timsali olan tüy yolucu alakargalardan değilim!⁷⁷

◆ ثَمْرَةُ الْغُرَابِ = **(Lafzen) Karganın meyvesi**

Deyim genel olarak, bir şeyin en iyisini ve en güzelini seçen kimseyi anlatmak üzere kullanılmaktadır.⁷⁸ Dolayısıyla (وَجَدَ ثَمْرَةَ) (الْغُرَابِ) denildiğinde, bir kimsenin seçime konu olan şeyin en iyisini bulduğunu anlatılmış olur.⁷⁹

◆ أَبْكَرُ مِنَ الْغُرَابِ = **Kargadan daha erkenci**

Karga, sabahları çok erken kalktığı için böyle bir deyim türetilmiştir.⁸⁰ Ayrıca aşağıdaki deyim de bununla ilgilidir.

◆ بُكُورُ الْغُرَابِ = **Karganın erkenciliği**

Karga henüz güneş doğmadan güne başladığından bu deyimle onun erkenciliğine vurgu yapılmaktadır. Esasen pek çok kültürde benzer çağrışımları olan bu olgu, "Karga basmaya konmadan" örneğinde olduğu gibi kendi kültürümüzde de yansımaları bulmaktadır: Klasik İslam kültüründe güne erken başlamanın sağlayacağı ilmi

⁷⁵ es-Seâlibî, Ebû Mansûr Abdülmelik b. Muhammed b. İsmail, *et-Temsil ve'l-Muhâdara*, tah. Abdulfettâh Muhammed, ed-Dâru'l-Arabiyye, 2.baskı, y.y., 1981, s. 369; *Zehru'l-Âdâb*, II, 279.

⁷⁶ *Mecma'u'l-Emsâl*, II, 321; *el-Meâni'l-Kebîr*, I, 263.

⁷⁷ *el-Meâni'l-Kebîr*, I, 263.

⁷⁸ *et-Tezkiratu'l-Hamdüniyye*, VII, 144; *et-Temsil ve'l-Muhâdara*, s. 39.

⁷⁹ *Şerhu Nehci'l-Belâğa*, XX, 200.

⁸⁰ *Mecma'u'l-Emsâl*, I, 119.

bereket, ulema tarafından bu deyim vasıtasıyla ifade edildiği gibi,⁸¹ deyim şiirlerde de yaygın olarak kullanılmıştır:

لَمَّا رَأَيْتُكَ عَيْنَ الرِّمَانِ وَأَنَّ إِلَيْكَ تُحْتُ الحَطَا

بَكَرْتُ إِلَيْكَ بُكُورَ العُرَابِ وَرُحْتُ عَلَيْنِكَ رَوَاحَ القَطَا

Seni gördüğümle sana koştüğüm bir oldu

Zira bu ayaklar sana doğru can atıyor.

Bir karga gibi, gecikmeden çıkıp geldim

Bağırtlak kuşu gibi, yanında bitiverdim.⁸²

◆ أشدُّ سَوَادًا مِنْ عُرَابٍ = **Kargadan daha siyah/daha kara**

Karganın en belirgin fiziksel özelliği olan siyah rengi, değişik çağrışımları vurgulamak üzere bir çok deyim ve atasözünde kullanılmıştır. Herşeyden önce Araplar, bir şeydeki siyahlığın koyuluğunu vurgulamak ya da böyle bir şeyi renginden ötürü övmek maksadıyla bu figürden yararlanmışlardır. Mesela şâir Antere şöyle demektedir:

فِيهَا اثْنَتَانِ وَأَرْبَعُونَ حَلُوبَةً سَوْدًا كَحَافِيَةِ العُرَابِ الْأَسْحَمِ

Orada, siyah karganın kanat tüyleri gibi siyah olan kırk iki tane sağmal hayvan var.⁸³

Cahiliye Arapları zenci bir anne ve Arap bir babadan dünyaya gelen birtakım eski zaman kahramanlarına “Arapların Kargaları” (أَغْرِبَةُ) adını vermişlerdir ki, bu onların, annelerinden kendilerine geçen esmer tenlerinden dolaydır. Mesela annesi zenci olan Teebbeta Şerran böyle biridir. “Arapların kargaları” denilen bu kimselerin en tanınmış ise şüphesiz, annesi Mısırlı zenci bir köle olan Abs kabilesinden ‘Antara b. Şeddâd’dır.⁸⁴ Diğerleri meşhur şâirler Haffâf b. Nüdbe ve Suleyk b. es-Silke’dir.⁸⁵

Ten renginin siyahlığı dolayısıyla kargaya teşbih edilme, klasik Arap nevadirine de konu olmuş temalardandır. Aşağıda buna dair iki hikaye yer almaktadır:

⁸¹ *Simâru'l-Kulüb*, s. 462; *el-Mustatraf*, II, 332.

⁸² es-Safedi, Salâhuddîn Halil, *el-Vâfi bi'l-Vefeyât (I-XXIX)*, tah. Ahmed el-Arnâvût, Turki Mustafa, Dâru İhyâi't-Türâs, Beyrût, 2000, c. VI, s. 190.

⁸³ *Kitâbu'l-Hayevân*, III, 425.

⁸⁴ Goldziher, Ignace; *Klasik Arap Literatürü* (Çev. Azmi Yüksel, Rahmi Er), İmaj Yay., Ankara, 1993, s. 21.

⁸⁵ *eş-Şi'r ve's-Şuarâ*, I, 244.

- Yemût b. el-Müzerri' anlatıyor: Birgün Ebû İshâk el-Yezîdî ile beraberken yanımıza çirkince ve kapkara bir cariyeye çıkageldi. Yezîdî ona “Ey ‘Uneyze (Mînik keçi)! Hadi bize

مَرَّ بِالْبَيْتِ غُرَابٌ فَتَعَبَ

Karganın biri, bir aylık haberi getirdi ve gakladı.

beytini mırıldansana!” dedi. Cariye “Bedavaya olmaz, ancak bir altın verirsen okurum” dedi. Yezîdî cebinden bir altın kesesi çıkardı, içinden bir tane altını cariyeye uzatıp “Kesede üç altın daha var” dedi. Bunun üzerine cariyeye sırtındaki testiyi indirdi, üzerine oturdu ve yüksek sesle okumaya başladı:

مَرَّ بِالْبَيْتِ غُرَابٌ فَتَعَبَ   لَيْتَ ذَا النَّاعِبِ بِالْبَيْتِ كَذَبَ

Karganın biri, bir aylık haberi getirdi ve gakladı.

*Keşke bu uğursuz habercinin aylık haberi yalan olaydı.*⁸⁶

- Rivayete göre İbn Ebû ‘Atik hacca gitmeye niyet edince dostu Nusayb b. Rabâh’a (ö. 108/726) uğramış ve ona “Mekke’ye gidiyorum, sevgilin Su’dâ’ya iletmeni istediğin bir not var mı?” diye sormuştu. Nusayb “Evet, şu iki beytimi benim için kendisine oku” dedi:

أَتَضْبِرُ عَنْ سُعْدَى وَأَنْتَ صَبُورٌ   وَأَنْتَ بِحُسْنِ الصَّبْرِ مِنْكَ جَدِيرٌ

وَكِدْتُ وَلَمْ أُخَلِّقْ مِنَ الطَّيْرِ إِنْ بَدَا   سَنَى بَارِقِ نَحْوِ الْحِجَازِ أَطِيرُ

“Sabır küpü olduğun halde -ki sabretmek en güzel sana yaraşır- Su’dâ’dan uzak kalmaya tahammül edebilecek misin?” dediklerinde şöyle cevap verdim: “Ben kuş değilim, ancak bir sefer ümidi belirse -hasretimden- ta Hicaz’a uçar giderim” İbn Ebû ‘Atik, Nusayb’in bu dizelerini duyunca işi muzipliğe vurmak isteyerek “Bence sen Gaaak! de ve uç!” dedi, böylece onu simsiyah derisi sebebiyle kargaya teşbih etti. Daha sonra İbn Ebû ‘Atik bu dizeleri Hicaz’da Nusayb’in sevgilisi Su’dâ’ya okuma fırsatı buldu. Su’dâ kendisi için yazılan beytlere mest olarak derin bir “Aaaah!” çekti. İbn Ebû ‘Atik bu sefer orada da şu nükteyi yaptı: “Vallahi senin özlemine ifade biçimin onun şürinden çok daha tesirli. Eğer sevgilin senin özlemle dolu iç çekişini duymuş olsaydı gaklar sonra da uçup sana gelirdi!”⁸⁷

⁸⁶ es-Serrâc, Ebû Muhammed Ca’fer b. Ahmed, *Masâri’u’l-‘Uşşâk (I-II)*, Dâru Sâdır, Beyrût, t.y., c. II, s. 165.

⁸⁷ *el-Eğâni*, I, 349-50; *Târihu Dimâşk*, LXII, 64; eş-Şenterini, Ebu’l-Hasan, *ez-Zehîra fî Mehâsini Ehli’l-Cezîre (I-VIII)*, tah. İhsân ‘Abbâs, Dâru’l-‘Arabiyye li’l-Kitâb, Libya-Tunus, 1979-1981, c. III, s. 225; *Nesru’d-durr*, VII, 177; el-Kayravânî, İbn Reşîk, *el-Umde fî Mehâsini’ş-Şi’r ve Âdâbih (I-II)*, tah. Muhammed Muhyiddin Abdulhamid, Dâru’l-Cil, 5.Baskı, Beyrût, 1987, c. II, s. 47; *Masâri’u’l-‘Uşşâk*, I, 296-97.

◆ شَيْبُ غُرَابٍ = **Karganın tüylerine ak düşmesi**

Bu tabir gerçekleşmesi mümkün olmayan şeyleri anlatmak üzere kullanılmış olup لَا يَكُونُ ذَلِكَ حَتَّى يَشِيبَ الْغُرَابُ sözünü de bir işin imkansızlığı vurgulanır. Arapların, gerçekleşmesi pek mümkün görünmeyen işler için kullanmayı tercih ettikleri حَتَّى يَشِيبَ الْغُرَابُ deyimiyle kast edilen mana, aşağı yukarı Türkçemizde şu anlamlara gelir: “Kırmızı kar yağdığı zaman veya ölme eşeğim ölme vb.” Nitekim Ca’dî bir şiirinde şöyle demiştir:

فَإِنَّكَ سَوْفَ تَحُلُمُ أَوْ تَنَاهَى إِذَا مَا شَيْبَتْ أَوْ شَابَ الْغُرَابُ

Kendin de yaşlansan, karganın tüylerine ak da düşse sen asla akıllanmayacaksın!⁸⁸

Bu beyitte, muhatabın hilm ve akıl sahibi olması, hem kendisine hem de kargaya yaşlılık dolayısıyla ak düşmesine bağlanmaktadır. Bunlardan ilki pratikte mümkün ancak ikincisi -karganın tüylerinin ağarması- imkansız olduğundan şâirin buradaki kastının, muhatabının belirtilen niteliklere asla sahip olamayacağı anlaşılmaktadır.

◆ طَارَ غُرَابٌ فُلَانٍ/شَابَ غُرَابُهُ = **Filancanın kargası uçu**

Deyim, yaşlılıkla birlikte kişinin başındaki saçların ağarması, siyahlığın kaybolması anlamındadır.⁸⁹

◆ أَرْضٌ لَا يَطِيرُ غُرَابُهَا = **Karganın terk etmediği yer/bölge**

Deyim, verimli toprağı tanımlamak üzere kullanılmıştır.⁹⁰ Karga, böyle bir toprağı terk etmez, zira ihtiyaç duyduğu besinlerin tümünü orada bulabilmektedir.⁹¹

◆ أَصَحُّ بَدْنَا مِنَ الْغُرَابِ = **Kargadan daha sağlıklı**

Bu ifadeyle, karganın genellikle sağlıklı yaşadığına olan inançtan hareketle, hastalık nedir bilmeyen kimseler tarif edilir.⁹²

⁸⁸ *Simâru'l-Kulûb*, s. 462. Beytin kısmen farklı bir versiyonu Nâbiğa'ya aittir. Bkz. İbn Hicce el-Hamevî, Takıyyuddîn Ebî Bekr Ali b. Abdillâh, *Hizânetü'l-Edeb ve Ğâyetü'l-Ereb* (I-II), tah. İsmâ Şuaytû, Mektebü'l-Hilâl, 1.baskı, Beyrût, 1987, c. I, s. 253.

⁸⁹ *Lisânü'l-Arab*, I, 642; *Tâcü'l-Arûs*, III, 468.

⁹⁰ *Lisânü'l-Arab*, I, 642; *Tâcü'l-Arûs*, III, 482.

⁹¹ *Kitâbü'l-Hayevân*, III, 424.

- ◆ مَنْ يَكُنِ الْعُرَابُ لَهُ دَلِيلًا
يَمُرُّ بِهِ عَلَى جَيْفِ الْكِلَابِ
- = **Karga, rehberi olduğu kimseyi
leşe götürür veya Karganın
peşinden giden, kendini köpek
leşinin yanında bulur**

Bu Arap meselinin neredeyse Türkçe'de birebir karşılığı bulunmaktadır: "Kilavuzu karga olanın, burnu pislikten kurtulmaz"⁹³

- ◆ تَفْرَعُ مِنَ صَوْتِ الْعُرَابِ
وَتَفْتَرِسُ الْأَسَدَ الْمُشِيمِ
- = **Karganın sesinden korkar,
ama aslanı parçalarsın**

Bu söz, büyük meselelerde büyük cesaret sergilemesine rağmen, sıradan şeylerden olağanüstü korkan kimse için kullanılır.⁹⁴ Rivayete göre kadının biri, bir aslanı parçalama cesareti gösterdiği halde, gafil bir haldeyken karganın sesini duyunca muazzam korkmuştur.⁹⁵

C. Nevâdir Kültüründe Karga

Bundan önceki bölümlerde yeri geldikçe muhtevasında kargaya yer verilen bazı hikayelerden söz edilmişti. Bu bölümde ise bir kısmı kurgulardan oluşan, bir kısmı ise gerçekliğe dayandığını tahmin ettiğimiz daha çok mizahi karakterdeki edebi anlatılardan söz etmek istiyoruz. İlk hikaye, karganın siyah renginin, iki arkadaşın münakaşasına konu oluş biçimine ve bu çerçevede yürütülen tahminlere değinmektedir:

İki adam, çatıda görünen bir karartının ne olduğu konusunda tahminde bulunup sonra da aralarında münakaşaya başlarlar. İçlerinden biri onun karga, diğeri ise çarık olduğunu iddia eder ve tartışma alevlenir. Nihayet meselenin aslını öğrenmek için o şeye doğru yaklaşmaya başarlarsa da henüz tam yaklaşmadan o şey uçup gider. Sözü edilen karaltının karga olduğunu söyleyen kişi iddiayı kazanmış olmanın gururuyla "Eeeee, ne diyorsun bakalım?" deyince diğeri inadında ısrar ederek "Yemin ederim ki o şey uçarak Mekke'ye ulaşsa bile çarıktan başka bir şey olamaz!" der.⁹⁶

⁹² *Simâru'l-Kulûb*, s. 461.

⁹³ *Hayâtü'l-Hayevânîl-Kübrâ*, II, 39; *Zehru'l-Ekem*, I, 93; *el-Mustatraf*, I, 39.

⁹⁴ *Hayâtü'l-Hayevânîl-Kübrâ*, II, 39; *Zehru'l-Ekem*, I, 93; *el-Mustatraf*, I, 39.

⁹⁵ Ebû Ali el-Kâli, İsmâil b. el-Kâsım, *el-Emâlî (I-IV)*, tertib: Muhammed Abdulcevâd el-Asmaî, Dâru'l-Kütübi'l-Mısriyye, 2.baskı, y.y., 1926, c. I, s. 168.

⁹⁶ *et-Tezkiratü'l-Hamdüniyye*, III, 87; Râğıb el-İsfahânî, Ebu'l-Kâsım Huseyn b. Muhammed, *Muhâdarâtü'l-Üdebâ ve Muhâverâtü's-Şuarâ ve'l-Buleğâ (I-II)*, Dâru'l-Erkâm b. Ebi'l-Erkâm, 1.baskı, Beyrut, 1420, c. I, s. 158.

Karganın, Türk folklor kültüründeki “*Besle kargayı oysun gözünü*” meşhur meseliyle dile getirilen hainliği, Arap kültüründe de ihmal edilmemiş bir temadır. Nitekim karga ihanetinin işlendiği bir hikâye şöyledir:

Rivayete göre horozun biri, bir kargaya içki meclislerinde yarenlik etmektedir. Bir gün bu iki dost birlikte meyhanede içki içer, ne var ki içkinin ücretini ödeyecek paraları çıkışmaz. Bunun üzerine karga, uyanık davranarak-güya para temin etmek için- horozu rehin bırakır ve oradan ayrılır. Ancak karganın zaten geri dönmeye niyeti yoktur. Onun hainliği yüzünden horoz da orada hapis kalır.⁹⁷

Karga figürünün merkezde değilse de, bünyesinde yer aldığı bir hikâye şöyledir:

Ebu’l-Hasan es-Sâbî anlatıyor: Arkadaşlarımızdan biri, evinin hemen bitişiğindeki evi satın alan yeni komşusuna hayırlı olsun demek için uğramıştı. Adama güzel bir şekilde selam verip, son derece yakınlık gösterdikten sonra muhabbet arasında anlatmaya başladı: “*Bu hane, kadim bir dostumuzun eviydi, ancak görüyorum ki sen ondan daha iyi niyetli, cömert ve de sıcakkanlı birine benziyorsun. Bu yüzden, eski dostumuzu, kendisinden daha hayırlı biriyle takas ettiğimiz için Allah’a hamd ü senalar ediyorum*”. Dostumuz bu son sözlerden sonra konuşmasını

بَدَّلَ بِالْبَازِي غُرَابٌ أَبْقَعُ

Alakarga, şahinle değiştirildi

diyerek noktalayınca, yeni komşusu gülmekten kendini alamadı.⁹⁸

Ötücü kuşların satıldığı kuş pazarına getirilen bir karganın, klasik edebiyattaki çağrışımlardan yola çıkarak cezalandırılmaya kalkışılması da mizahi bir senaryo için değerlendirilmiştir:

Halil b. Saîd anlatıyor: Günlerden bir gün kuş pazarına gittim. Pazar çok kalabalıktı. Ebu’s-Sâib el-Mahzûmî, elbisesinin bir ucunu tutarak satışa çıkardığı bir karganın başında duruyor ve “*Kays b. Zerih*

أَلَا يَا غُرَابَ الْبَيْتِ قَدْ طَرْتِ بِالذِّي أَحَاذِرُ مِنْ لُبْنَى فَهَلْ أَنْتَ وَاقِعٌ

Ey ayrılık kargası! Kendin uçup giderek, üzerine titrediğim Lübnâ’nu da benden alıp götürdün, konacak mısın artık?!

diye sana yalvarıp durmadı mı?!” diyerek hesap soruyor, bu arada ikide bir elbisesinin ucuyla kargaya vurarak onu bağırtıyordu. Bu esnada oradan geçmekte olan biri “*Allah iyiliğini versin Ebû Sâib! Bu karga, o karga değil ki!*” diye takılınca, Ebû Sâib “*Biliyorum*

⁹⁷ *Kitâbu’l-Hayevân*, II, 320; *Hızânetü’l-Edeb*, I, 246.

⁹⁸ *Ahbâru’l-Hamkâ ve’l-Muğaffelîn*, s. 71.

ama, bu mahluk da günün birinde böyle bir şeye kalkışır diye onu şimdiden cezalandırıyorum!” dedi.⁹⁹

Sonuç

Gerek zengin mesel kültürüne ve gerekse mizahi içerikli anekdotlara yansımaları bakımından karga, Arap folklor ve edebiyatında kendisine en çok yer verilen hayvanlardan biri olmuştur. İnsanoğlunun yeryüzündeki ilk tecrübelerinden biri olan defin ritüelinde öğreticilik (kılavuzluk) misyonunun yüklenmiş olması bu kuş cinsine özel bir önem ve değer de kazandırmıştır. Ancak semavi dinlerdeki bu olumlu yorumun dışında karga, genellikle Arap insanının zihninde daha çok olumsuz taraflarıyla anılan bir hayvan olagelmıştır. Bunun tipik ve çarpıcı yansımalarından bazıları klasik Arap tarihi ve edebiyatında teşekkül eden manzum ve mensur ürünlerde net olarak görülebilmektedir.

Arap folklorü, kargayı çok yakın bir plandan ve oldukça farklı perspektiflerle irdelemiştir. Bir taraftan, onun fiziksel bazı özellikleri (rengi, sesi, görüntüsü, bakışı, yürüyüşü) üzerinde oldukça zengin tanımlamalar, teşbihler -ki bunların büyük bir bölümü üstünlük yapısı olan e'falü vezniyle ifade edilmiştir- ve değerlendirmeler yapılırken, diğer taraftan kimi menkıbevi kimi gerçeklik izlenimi veren bazı rivayetler aracılığıyla da bu hayvanın uğursuzluk (şu'm) ile olan ilişkisi üzerinde durulmuştur. Onun hakkında künyeler yoluyla yapılan oldukça zengin ve ayrıntılara kaçan tanımlamalar ise bu hayvanın Arap insanının yaşamıyla olan içiçeliğinin açık bir kanıtıdır.

Son olarak ifade etmek gerekir ki, karga figürü, klasik Arap nükteciliğinin değişik temaları içerisinde etkin bir edebi ve mizahi unsur olarak da başarıyla kullanılmıştır.

---

⁹⁹ *el-Eğânî*, IX, 249; *et-Tezkiratü'l-Hamdüniyye*, VI, 145.